

ภูมิจิตเวชศาสตร์: สาขาใหม่ของจิตเวชศาสตร์ที่จิตแพทย์ไทยควรรู้จัก

Geopsychiatry : The New Emerging Discipline Which Thai Psychiatrists Should Know

พิเศษ อุดมรัตน์

คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

เมื่อไม่กี่ปีที่ผ่านมา เราเคยได้ยินคำว่า ภูมิรัฐศาสตร์ ซึ่งมาจากคำภาษาอังกฤษ 2 คำ คือคำว่า geography กับ politics เช่นเดียวกับทางจิตเวชศาสตร์ ซึ่งเมื่อไม่กี่ปีที่ผ่านมาเช่นกัน ได้ปรากฏคำว่า geopsychiatry ขึ้น ซึ่งมาจากคำภาษาอังกฤษ 2 คำเช่นกัน คือคำว่า geography กับ psychiatry ผมจึงขอแปล geopsychiatry เป็นภาษาไทยว่า ภูมิจิตเวชศาสตร์

Castaldelli-Maia JM และ Bhugra D¹ ได้ให้คำจำกัดความของ geopsychiatry ว่าเป็นสาขาของจิตเวชศาสตร์ที่ศึกษาถึงความเชื่อมโยงระหว่างภูมิศาสตร์และจิตเวชศาสตร์ ประเด็นหลักของการศึกษาในหัวข้อนี้จะอยู่ที่ผล (effect) และผลกระทบ (impact) ที่เกิดจากปัจจัยต่างๆ เช่น การเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศ (climate change), ภัยพิบัติ (disasters) ทั้งที่เกิดจากธรรมชาติและมีมนุษย์, โลกาภิวัตน์ (globalization), การเติบโตและการเคลื่อนย้ายของประชากร (population growth and movement), การรวมตัวของเมืองขนาดใหญ่ (urban conglomerations), การผลิตทางการเกษตร (agricultural production), การพัฒนาอุตสาหกรรม (industrialization), ภูมิรัฐศาสตร์ (geopolitics), การเปลี่ยนผ่านจากสังคมและเศรษฐกิจเดิมไปสู่สังคมและเศรษฐกิจใหม่ (socio-economic transformations), การคำนึงถึงวัฒนธรรมในเวชปฏิบัติทางสุขภาพจิตและกระบวนการทางสุขภาพจิต (cultural practices in the mental health - mental illness processes) นอกจากนี้ ผมเห็นว่าควรเพิ่มปัจจัยต่อไปนี้ด้วย เช่น การเปลี่ยนแปลงสู่ระบบดิจิทัล (digitalization) ซึ่งรวมทั้งสื่อสังคมออนไลน์ทุกแพลตฟอร์ม การเปลี่ยนระเบียบโลกใหม่ (new world order) จากระบบการค้า

แบบพหุภาคีมาเป็นทวิภาคี การใช้ภาษาเป็นเครื่องมือในการต่อรอง และการเปลี่ยนจากโลกที่มีมหาอำนาจชั่วคราว มาเป็นมหาอำนาจหลายชั่ว การเปลี่ยนผ่านการใช้พลังงานจากพลังงานฟอสซิลมาเป็นพลังงานสะอาดและพลังงานหมุนเวียน เพื่อนำไปสู่เศรษฐกิจสีเขียว (green economy) การพัฒนาทางเทคโนโลยีและสารสนเทศจนทำให้สังคมเข้าสู่ยุคปัญญาประดิษฐ์ (artificial intelligence, AI) และปัญญาประดิษฐ์มีแนวโน้มที่จะถูกพัฒนาให้ฉลาดขึ้นเรื่อยๆ จนมีความฉลาดเท่ามนุษย์ และอาจฉลาดกว่ามนุษย์ในอนาคตก็เป็นไปได้

ดังนั้น ภูมิจิตเวชศาสตร์จึงเป็นสาขาที่เชื่อมโยงกับศาสตร์อื่นๆ อีกหลายศาสตร์ และเชื่อมโยงบุคลากรในสาขาวิชาชีพหลากหลายสาขาให้มาร่วมกันศึกษา เพื่อหาทางออกและแก้ไขปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้น ซึ่งมีผลกระทบต่อสุขภาพจิตทั้งในระดับบุคคลและในระดับชุมชน โดยบุคลากรดังกล่าว เช่น นักภูมิศาสตร์ นักมานุษยวิทยา นักสังคมศาสตร์ สถาปนิก นักวางผังเมือง นักเศรษฐศาสตร์ นักการเมืองและผู้นำกำหนดนโยบาย บุคลากรทางการแพทย์ซึ่งรวมทั้งแพทย์ที่สนใจด้านนี้ จิตแพทย์ นักจิตวิทยา นักอาชีวบำบัด เป็นต้น

ด้วยเห็นความสำคัญในเรื่องนี้ สมาคมจิตแพทย์โลก (World Psychiatric Association, WPA) จึงได้ตั้งคณะกรรมการชุดแรก (founding committee) ขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2563 โดยผมเป็นจิตแพทย์ไทยคนแรกที่ได้รับเชิญให้เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการดังกล่าว ได้แสดงรายชื่อคณะกรรมการชุดแรกไว้ใน [ตารางที่ 1](#) ต่อมา Dr. Afal Javed ซึ่งเป็นนายกสมาคมจิตแพทย์โลก ในขณะนั้น ได้เสนอให้ทางกลุ่มจัดตั้งเป็นคณะทำงาน (working group) ในเรื่องนี้ขึ้น และ Dr. João Mauricio Castaldelli-Maia

Corresponding author: พิเศษ อุดมรัตน์

คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

E-mail: pudomratn74@gmail.com

วันรับ 1 มิถุนายน 2568 วันแก้ไข 18 สิงหาคม 2568 วันตอบรับ 23 สิงหาคม 2568

ขอลาออกจากการเป็นประธานร่วม และเสนอให้ Prof. Helena Moura จากประเทศบราซิล เข้ามาเป็นประธานร่วมแทน ผมจึงเสนอให้ที่ประชุมได้พิจารณาชักชวนจิตแพทย์รุ่นใหม่ให้เข้ามาร่วมเป็นคณะทำงานในเรื่องนี้ด้วย สำหรับประเทศไทยผมได้ทาบทาม ผศ.ดร.นพ.กันตธีร์ อนันตพงศ์ เข้าร่วมเป็นคณะทำงานชุดนี้เมื่อปี พ.ศ. 2565 (ตำแหน่งทางวิชาการขณะนั้น)

ตารางที่ 1 แสดงรายชื่อคณะกรรมการชุดแรก (founding committee) เรื่องภูมิจิตเวชศาสตร์ของสมาคมจิตแพทย์โลก (พ.ศ. 2563)

ชื่อ-สกุล	ประเทศ	ตำแหน่ง
Albert. Persaud	สหราชอาณาจักร	ประธาน
João Mauricio Castaldelli-Maia	บราซิล	ประธานร่วม
R. Padmavati	อินเดีย	เลขานุการ
Dinesh Bhugra	สหราชอาณาจักร	คณะกรรมการ
ศ.เกียรติคุณ นพ.พิเชฐ อุดมรัตน์	ไทย	คณะกรรมการ

ในขณะนั้น Prof. Dinesh Bhugra ได้เสนอให้ผมและ ผศ.ดร.นพ.กันตธีร์ อนันตพงศ์ ทบทวนบทความทางวิชาการ เรื่อง ปัญหาสุขภาพจิตกับการย้ายถิ่นของผู้สูงอายุในปัจจุบันว่ามีความท้าทายอะไรบ้าง จึงเป็นที่มาของบทความเรื่อง “Migration and mental health problems of older adults: Challenges and proposed solutions” ที่ได้ตีพิมพ์ไปแล้วในปี พ.ศ. 2567²

นอกจากนี้ ผศ.ดร.นพ.กันตธีร์ อนันตพงศ์ และผม ร่วมกัน คณะทำงานบางคนในกลุ่มนี้ ได้ทบทวนบทความเกี่ยวกับเรื่องการย้ายถิ่น การเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ และสุขภาพจิต ซึ่งได้ตีพิมพ์แล้วในปี พ.ศ. 2567³ ทำให้สมาคมจิตแพทย์โลกได้เห็นความสำคัญในเรื่องภูมิจิตเวชศาสตร์มากขึ้น ในที่ประชุมใหญ่สามัญประจำปี ณ กรุงเวียนนา ประเทศออสเตรีย จึงได้ยกฐานะคณะทำงาน (working group) เป็นคณะที่มีความสนใจพิเศษ (special interest group, SIG) ในเรื่องภูมิจิตเวชศาสตร์ และมีสมาชิกใหม่เข้าร่วมกลุ่ม SIG นี้เป็นจำนวนมาก

กล่าวคือนับจนถึงปัจจุบันนี้ แม้เรื่องภูมิจิตเวชศาสตร์จะเป็นเรื่องที่ค่อนข้างใหม่ แต่ก็ได้รับความสนใจจากจิตแพทย์และบุคลากรที่เกี่ยวข้องเป็นจำนวนมาก จนปัจจุบันได้มีวารสารเกี่ยวกับเรื่องนี้ขึ้นโดยเฉพาะ คือ วารสาร Geopsychiatry⁴ และจากการสำรวจเมื่อเร็วๆ นี้ เกี่ยวกับการสอนภูมิจิตเวชศาสตร์

ให้กับแพทย์ประจำบ้านด้วยการบูรณาการสอดแทรกเข้าไปในหลักสูตร มีผู้ตอบกลับว่าเห็นด้วยกับแนวคิดนี้จากทุกภูมิภาคทั่วโลก⁴ จึงเป็นเรื่องที่จิตแพทย์ไทยสมควรจะได้ติดตามความก้าวหน้าและพัฒนาการของสาขา (discipline) ใหม่ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

1. Castaldelli-Maia JM, Bhugra D. What is geopsychiatry?. Int Rev Psychiatry 2022; 34(1): 1-2.
2. Anantapong K, Udomratn P, Ventriglio A, Pemberton M, Poulter D, Bhugra D. Migration and mental health problems of older adults: Challenges and proposed solutions. Ind Psychiatry J 2024; 33 (Suppl 1): S236-41.
3. Anantapong K, Moura HF, Udomratn P, Persaud A, Javed A, Ramachandran P, Castaldelli-Maia JM, Torales J, Ventriglio A, Bhugra D. Geopsychiatry : Climate change, migration, and mental health. Ind Psychiatry J 2024; 33(Suppl 1): S257-60.
4. Torales J, Torres-Romero AD, Barrios I, Castaldelli-Maia JM, Chumakov E, Ventriglio A, Moura H, de Magalhaes Narvaez JC, Javed A, Bhugra D, Persaud A, on behalf of World Psychiatric Association Special Interest Group on Geopsychiatry. Geopsychiatry and its integration into psychiatry residency curricula: A very first global survey for faculty and psychiatry residents. Geopsychiatry 2025; 1: 100004.